

Structural Model for Predicting Attitude towards Marriage Based on Religiosity and Self-Actualization with the Mediating Role of Hope

Ehsanollah Amini¹ , Jafar Houshyari²

1. PhD Candidate, Department of Psychology, Islamic Azad University, Karaj Branch, Karaj, Iran.

ehsanolahaminiprofmd@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Psychology, Al-Mustafa International University, Qom, Iran
(Corresponding Author).

j.houshyari@yahoo.com

Received: 2026/02/19; Accepted 2026/06/10

Extended Abstract

Introduction and Objectives: Marriage is one of the most fundamental social institutions, and the family is considered the most important context for personality development, identity formation, sense of belonging, psychological security, and social cohesion. However, the cultural and social developments of recent decades, along with the increasing age of marriage and the rising divorce rate, have caused people's attitudes towards marriage to undergo significant changes. Under such circumstances, investigating the variables that can shape individuals' positive or negative attitudes towards marriage is of great importance from a psychological and social perspective. One of the main concerns of the present study is that hesitation to enter a stable relationship, decreased desire to marry, and increased instability in family relationships are not solely the consequences of economic and social factors, but are also rooted in individual and meaning-related variables. In this context, religiosity as a meaning-making source, self-actualization as an indicator of psychological growth and the

Authors retain the copyright. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

realization of individual potentials, and hope as a motivational and forward-looking construct, can play a decisive role in shaping individuals' attitudes towards marriage. Relying on this theoretical framework, the present article seeks to explain the structural model for predicting attitude towards marriage based on religiosity and self-actualization mediated by hope. The significance of this study lies in the fact that by simultaneously examining these variables, it can provide a more comprehensive understanding of the factors influencing attitude towards marriage and provide a scientific basis for counseling, educational, and preventive interventions in the field of family and marriage.

Method: In terms of purpose, the present study is applied, and in terms of execution method, it is descriptive-correlational, conducted using a structural equation modeling approach. The statistical population of the study consisted of young and middle-aged adults in Tehran, as well as members of active groups in virtual networks. The research sample included 273 individuals selected through convenience sampling. The selection of this sampling method was appropriate to the nature of the research and the researchers' access to the participants. Four standard tools were used for data collection: Bratton and Rosen's Attitude Toward Marriage Scale to measure individuals' attitudes towards marriage, Soleimani et al.'s Self-Actualization Questionnaire to evaluate the level of self-actualization, Clark and Stark's Religiosity Questionnaire to measure the dimensions of religiosity, and Snyder's Hope Scale to measure the level of hope. In the data analysis process, first, the psychometric properties and the fit of the measurement model were examined, and then the structural relationships between the variables were tested. Confirmatory factor analysis indices and the structural model were used to evaluate the model. The main goal of the analysis was to determine whether religiosity and self-actualization could directly or indirectly, through hope, predict attitude towards marriage. Thus, the proposed research model was tested based on the causal-structural relationships among the studied variables, and the mediating role of hope in the relationship between the predictor variables and attitude towards marriage was assessed.

Results: The research findings showed that the proposed model has a desirable fit, and the relationships between the variables can be explained within the framework of a structural pattern. The results indicated that self-actualization has a direct and positive effect on hope ($\beta = 0.58$, $t = 8.12$, $p < 0.001$); meaning that the higher the level of individual growth, realization of talents, and inner satisfaction, the more hope individuals develop towards the future and life. Also, religiosity showed a direct and positive effect on hope (β

$= 0.42, t = 5.74, p < 0.001$); meaning that possessing religious beliefs and orientations can lead to strengthening meaning-seeking, psychological peace, and a positive attitude towards the future. Furthermore, the results showed that hope has a positive and significant effect on attitude towards marriage ($\beta = 0.45, t = 6.34, p < 0.001$). This finding confirms that individuals who view the future more hopefully also have a more positive attitude towards starting a shared life and entering a marital relationship. In addition, the analysis of indirect effects showed that self-actualization influences attitude towards marriage through hope (indirect effect = 0.26, 95% CI [0.17, 0.35]). Also, religiosity has an indirect effect on attitude towards marriage through hope (indirect effect = 0.19, 95% CI [0.11, 0.27]). Accordingly, the mediating role of hope in the relationship between self-actualization and attitude towards marriage, as well as in the relationship between religiosity and attitude towards marriage, was confirmed. Overall, the findings indicate that attitude towards marriage is not merely a function of social beliefs or external conditions, but is significantly influenced by psychological and spiritual variables. Therefore, the research model has been able to present a coherent picture of how religiosity and self-actualization affect attitude towards marriage through hope. Fit indices for the structural model were acceptable ($\chi^2/df = 2.51$, CFI = 0.93, TLI = 0.92, RMSEA = 0.072, SRMR = 0.058).

Discussion and Conclusion: The results of this study show that religiosity and self-actualization are among the most important factors influencing attitude towards marriage, and this effect is largely exerted through hope. In other words, the more individuals possess meaning, personal growth, and a more hopeful attitude towards the future, the more likely they are to consider marriage a desirable, constructive, and valuable matter. Hence, hope is considered not only an important psychological variable but also a decisive mediating mechanism in shaping a positive attitude towards marriage.

The direct and positive effect of religiosity on attitude towards marriage is consistent with findings from numerous studies such as Hezrati et al. (2019), Alivardi (2020), and Gholami (2022). As noted in the theoretical foundations, Islam and other divine religions consider marriage not merely a social contract but a sacred covenant upon which the survival of humanity and spiritual excellence depend. Therefore, individuals with higher religiosity, relying on religious beliefs and values that emphasize family formation, develop more positive attitudes towards marriage. The belief and emotional dimensions of religiosity can particularly create feelings of peace, responsibility, and greater commitment to entering this institution. The direct and positive effect of self-actualization on at-

titude towards marriage can be explained within the framework of Maslow's hierarchy of needs. Individuals progressing toward self-actualization develop a realistic yet optimistic understanding of life and interpersonal relationships. For such individuals, marriage is not a social obligation or merely a means of satisfying instincts, but a context for further flourishing, establishing deep emotional relationships, and giving meaning to life alongside a life partner.

One of the important findings of this study was the confirmation of the mediating role of hope in the relationship between religiosity, self-actualization, and attitude towards marriage. This finding indicates that part of the positive effect of religiosity and self-actualization on attitude towards marriage occurs through strengthening hope. The direct and significant relationship between self-actualization and religiosity with hope confirms that each independently leads to a significant increase in hope, and increased hope directly improves attitude towards marriage. Thus, the mediating role of hope between the independent variables (self-actualization and religiosity) and the dependent variable (attitude towards marriage) is clearly established.

The direct relationship between religiosity and hope can be explained by theories and research findings. Religious beliefs, by providing a spiritual framework for understanding suffering and life's challenges, strengthen the individual's sense of mastery and internal control. Religiosity through creating a sense of meaning and belonging to a comprehensive value system (religion) strengthens hope. Individuals committed to religious beliefs often use a spiritual framework to interpret problems, and this positive interpretation reduces anxiety about the future. Additionally, participation in religious rituals (such as prayer or religious ceremonies) creates a sense of social support and existential security, increasing hopefulness. The relationship between self-actualization and hope is also interconnected. The path to self-actualization requires goal setting, striving for achievement, and belief in one's abilities for progress. This process is inherently intertwined with agency thinking and pathway thinking—the core components of hope in Snyder's theory. Individuals undergoing self-actualization are hopeful about the future because they believe in their ability to design pathways (pathway thinking) and the motivation to implement them (agency thinking). This hopefulness reduces fear of an uncertain future—which can be a major obstacle to marriage—and leads individuals toward forming a shared life with a positive outlook.

In the interpretation of descriptive statistics, it is evident that optimistic attitude had the highest mean (24.89), indicating the dominant attitude among the research sample. This finding, despite warnings about the decline in attitudes towards marriage, suggests the existence of positive potential among the studied population. Also, significant negative correlations between pessimistic attitude and all subscales of hope, self-actualization, and religiosity dimensions clearly indicate that strengthening these psychological-religious variables can reduce pessimistic attitudes towards marriage. This underscores the importance of interventions based on strengthening hope, self-actualization, and religiosity in pre-marital counseling programs.

As emphasized in the introduction, this study was conducted with reliance on authentic Iranian-Islamic culture. The findings clearly show that within this cultural framework, religiosity is not only not in opposition to psychological growth (self-actualization), but in interaction with it, can provide a suitable context for strengthening hope and ultimately, forming a positive attitude towards a sacred social institution like marriage. This result is in line with Motahhari's (2023) view that the satisfaction of instincts is possible in the shadow of chastity and piety; the present model shows how value-based self-actualization (of which religiosity is one pillar) can strengthen the foundations of marriage rather than leading toward deviant alternatives.

Overall, the model presented in this study has good explanatory power for attitude towards marriage and shows that religiosity and self-actualization, both directly and through strengthening hope, play a role in shaping positive, optimistic, and realistic attitudes towards marriage among youth. This underscores the necessity of an integrated and multidimensional view of marriage, with simultaneous emphasis on spiritual dimensions and psychological components (self-actualization and hope). However, due to the cross-sectional design, causal inferences should be made with caution. Also, the use of convenience sampling, limitation of the sample to virtual network users, and focus on young and middle-aged adults limit the generalizability of findings to all adults and other age groups. These findings have multiple applications in counseling, psychotherapy, and even cultural and educational policymaking. By strengthening authentic religious beliefs, helping to cultivate talents in the path of self-actualization, and designing interventions to increase hope, it is possible to contribute to improving positive attitudes towards marriage. For future research, qualitative studies to explore young people's lived

experiences regarding these variables and attitude towards marriage, as well as examining the moderating role of gender, socioeconomic status, and relationship experiences, are recommended.

Keywords: Attitude towards Marriage, Hope, Self-Actualization, Religiosity.

Cite this article: Amini, Ehsanollah, and Houshyari, Jafar (2026), Structural Model for Predicting Attitude towards Marriage Based on Religiosity and Self-Actualization with the Mediating Role of Hope, *Journal of Studies in Islam and Psychology*, 2(4), 121-149.

مدل ساختاری پیش‌بینی نگرش به ازدواج براساس دینداری و خودشکوفایی با نقش میانجی امید به زندگی

احسان اله امینی^{۱*} ، جعفر هوشیاری^۲

۱. دانشجوی دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

pegah.taghiyar2016@gmail.com

۲. دکترای تخصصی، مجتمع آموزش عالی علوم انسانی، جامعه المصطفی، قم، ایران (نویسنده مسئول).

j.houshyari@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۳۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۲۰

چکیده گسترده

مقدمه و اهداف: ازدواج یکی از بنیادی‌ترین نهادهای اجتماعی و خانواده، مهم‌ترین بستر برای رشد شخصیت، هویت‌یابی، احساس تعلق، امنیت روانی و انسجام اجتماعی به شمار می‌رود؛ با این حال، تحولات فرهنگی و اجتماعی دهه‌های اخیر در کنار افزایش سن ازدواج و رشد آمار طلاق سبب شده است که نگرش افراد به ازدواج با تغییرات قابل توجهی همراه شود. در چنین شرایطی، بررسی متغیرهایی که می‌توانند نگرش مثبت یا منفی افراد نسبت به ازدواج را شکل دهند، از دیدگاه روان‌شناختی و اجتماعی اهمیت فراوانی دارد. براساس محتوای مقاله، یکی از دغدغه‌های اصلی پژوهش حاضر آن است که تردید نسبت به ورود به یک رابطه پایدار، کاهش تمایل به ازدواج و افزایش ناپایداری روابط خانوادگی، تنها پیامد عوامل اقتصادی و اجتماعی

نوع مقاله: پژوهشی

نیست، بلکه ریشه در متغیرهای فردی و معنایی نیز دارد. در این میان دینداری به عنوان یک منبع معنابخش، خودشکوفایی به عنوان شاخصی از رشد روانی و تحقق توانمندی‌های فرد و امید به زندگی به عنوان سازه‌ای انگیزشی و آینده‌نگر می‌تواند در شکل‌گیری نگرش افراد نسبت به ازدواج نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا کنند. مقاله حاضر با اتکا به این چارچوب نظری می‌کوشد الگوی ساختاری پیش‌بینی نگرش به ازدواج را براساس دینداری و خودشکوفایی با میانجی‌گری امید به زندگی تبیین کند. اهمیت این پژوهش در آن است که با بررسی همزمان این متغیرها می‌تواند فهم جامع‌تری از عوامل مؤثر بر نگرش به ازدواج را ارائه دهد و برای مداخلات مشاوره‌ای، آموزشی و پیشگیرانه در حوزه خانواده و ازدواج مبنای علمی فراهم سازد.

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش اجرا، توصیفی - همبستگی می‌باشد که با رویکرد مدلیابی معادلات ساختاری انجام شده است. جامعه آماری پژوهش را جوانان و میانسالان شهر تهران و نیز اعضای گروه‌های فعال در شبکه‌های مجازی تشکیل داده‌اند. نمونه پژوهش شامل ۲۷۳ نفر بوده که با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده‌اند. انتخاب این روش نمونه‌گیری متناسب با ماهیت پژوهش و دسترسی پژوهشگران به مشارکت‌کنندگان صورت گرفته است. برای گردآوری داده‌ها از چهار ابزار استاندارد استفاده شد: پرسشنامه نگرش به ازدواج بارتین و روزن برای سنجش نگرش افراد نسبت به ازدواج، پرسشنامه خودشکوفایی سلیمانی و همکاران برای ارزیابی سطح خودشکوفایی، پرسشنامه دینداری کلارک و استارک برای سنجش ابعاد دینداری، پرسشنامه امید به زندگی اسنایدر برای اندازه‌گیری میزان امید به زندگی. در فرایند تحلیل داده‌ها، نخست ویژگی‌های روان‌سنجی و برازش مدل اندازه‌گیری بررسی شده و سپس روابط ساختاری بین متغیرها آزمون شده است. براساس شواهد مقاله برای ارزیابی مدل از شاخص‌های تحلیل عاملی تأییدی و مدل ساختاری استفاده شده و در بخش تحلیل به آزمون‌هایی مانند شاپیرو - ویلک اشاره شده است. هدف اصلی تحلیل آن اینکه مشخص شود آیا دینداری و خودشکوفایی می‌توانند به صورت مستقیم یا غیرمستقیم و از راه امید به زندگی، نگرش به ازدواج را پیش‌بینی کنند یا خیر؛ بدین ترتیب مدل پیشنهادی پژوهش براساس روابط علی - ساختاری میان متغیرهای مورد مطالعه آزمون شده و نقش میانجی امید به زندگی در

نوع مقاله: پژوهشی

ارتباط بین متغیرهای پیش‌بین و نگرش به ازدواج سنجیده شده است.

یافته‌ها

نتایج پژوهش نشان داد مدل پیشنهادی از برازش مطلوبی برخوردار است و روابط میان متغیرها در قالب الگوی ساختاری تبیین‌پذیر است. یافته‌ها بیانگر آن بود که خودشکوفایی اثر مستقیم و مثبت بر امید به زندگی دارد؛ به این معنا که هرچه افراد از سطح بالاتری از رشد فردی، تحقق استعدادها و رضایت درونی برخوردار باشند، امید بیشتری نسبت به آینده و زندگی در آنان شکل می‌گیرد. دینداری نیز اثر مستقیم و مثبت بر امید به زندگی نشان داد؛ بدین معنا که برخورداری از باورها و جهت‌گیری‌های دینی می‌تواند به تقویت معناجویی، آرامش روانی و نگرش مثبت به آینده بینجامد؛ همچنین نتایج نشان داد که امید به زندگی اثر مثبت و معناداری بر نگرش به ازدواج دارد. این یافته مؤید آن است که افرادی که آینده را امیدوارانه‌تر می‌بینند، نسبت به تشکیل زندگی مشترک و ورود به رابطه زناشویی نیز نگرش مثبت‌تری دارند. افزون بر این، تحلیل اثرهای غیرمستقیم نشان داد که خودشکوفایی از راه امید به زندگی بر نگرش به ازدواج اثرگذار است و اندازه این اثر غیرمستقیم ۰٫۲۶ گزارش شده است؛ همچنین دینداری با امید به زندگی نیز بر نگرش به ازدواج اثر غیرمستقیم دارد و مقدار این اثر ۰٫۱۹ به دست آمده است. بر این اساس نقش میانجی امید به زندگی در رابطه بین خودشکوفایی و نگرش به ازدواج و نیز در رابطه بین دینداری و نگرش به ازدواج تأیید شده است. درمجموع یافته‌ها نشان می‌دهد که نگرش به ازدواج صرفاً تابع باورهای اجتماعی یا شرایط بیرونی نیست، بلکه به طور معناداری از متغیرهای روان‌شناختی و معنوی تأثیر می‌پذیرد؛ بنابراین مدل پژوهش توانسته است تصویری منسجم از نحوه اثرگذاری دینداری و خودشکوفایی بر نگرش به ازدواج از رهگذر امید به زندگی ارائه دهد.

نتیجه‌گیری

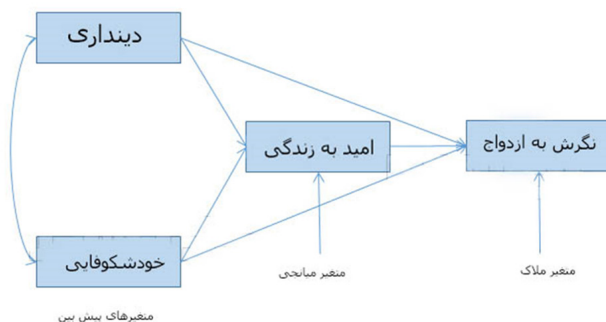
نتایج این پژوهش نشان می‌دهد دینداری و خودشکوفایی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر نگرش به ازدواج هستند و این تأثیر تا حد زیادی از راه امید به زندگی اعمال می‌شود؛ به دیگر سخن، هرچه افراد از معنا، رشد فردی و نگرش امیدوارانه‌تری نسبت به آینده برخوردار باشند، احتمال بیشتری دارد که ازدواج را امری مطلوب، سازنده و ارزشمند بشمارند. پس امید

نوع مقاله: پژوهشی

به زندگی نه تنها یک متغیر روان‌شناختی مهم، بلکه یک سازوکار واسطه‌ای تعیین‌کننده در شکل‌گیری نگرش مثبت به ازدواج به شمار می‌رود. بر پایه این یافته‌ها می‌توان پیشنهاد کرد که در برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج، آموزش‌های خانواده و مداخلات ارتقای سلامت روان به تقویت خودشکوفایی، دینداری و امید به زندگی توجه ویژه‌ای شود. این رویکرد می‌تواند به بهبود نگرش جوانان نسبت به ازدواج و درنهایت به تحکیم بنیان خانواده کمک کند.

واژگان کلیدی: نگرش به ازدواج، امید به زندگی، خودشکوفایی، دینداری.

استناد: امینی، احسان اله، و هوشیاری، جعفر (۱۴۰۵). مدل ساختاری پیش‌بینی نگرش به ازدواج براساس دینداری و خودشکوفایی با نقش میانجی امید به زندگی. مجله اسلام و روان‌شناسی خانواده ۲(۴)، ۱۲۱-۱۴۹.

تصویر ۱. مدل طرح پژوهش

روش پژوهش

روش تحقیق حاضر از نوع توصیفی - همبستگی مبتنی بر معادلات ساختاری است. جامعه آماری این پژوهش شامل افرادی در بازه سنی جوان و میانسال شهر تهران بود که در گروه‌های شبکه‌های مجازی مشارکت داشتند و همگی با رضایت کامل پرسشنامه را پر کردند. نمونه‌ها از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. با توجه به ماهیت مدل‌یابی معادلات ساختاری^۱، حجم نمونه براساس روش پیشنهادی کلاین^۲ (۲۰۱۵) تعیین گردید و بنابر چنین برآوردی در این پژوهش از ۲۷۳ نفر به عنوان نمونه نهایی استفاده شد که این مقدار بیش از حجم ایده‌آل (۲۲۵ نفر) و از قدرت آماری لازم برای تحلیل مدل برخوردار بود.

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه خودشکوفایی سلیمانی

این پرسشنامه ساخته سلیمانی و همکاران (۱۳۹۶) شامل ۲۸ سؤال است و چهار مؤلفه هیجان مثبت، روابط، معنایابی و پیشرفت را می‌سنجد. این ابزار با طیف پاسخگویی لیکرت نمره‌گذاری می‌شود و نمره بالاتر نشان‌دهنده سطح بالاتر خودشکوفایی است. در پژوهش‌های پیشین، پایایی و روایی این پرسشنامه

1. SEM
2. Klein

مطلوب گزارش شده و آلفای کرونباخ آن در پژوهش حسینی‌قلی‌زاده (۱۳۹۸) معادل ۰/۷۳ بوده است. ضریب آلفای کرونباخ برای نمره کل ۰/۹۴۷ به دست آمد که نشان‌دهنده همسانی درونی بسیار مطلوب این ابزار است. ضرایب آلفا برای زیرمقیاس‌های هیجان مثبت (۰/۸۱۳)، روابط (۰/۸۴۸)، معنایابی (۰/۸۳۴) و پیشرفت (۰/۸۳۱) نیز در سطح مطلوب قرار داشتند.

پرسشنامه دینداری کلارک و استارک^۱

نسخه اولیه پرسشنامه دینداری کلارک و استارک در سال ۱۹۶۵ تدوین شد. نسخه تجدیدنظرشده این پرسشنامه در سال ۱۳۸۹ توسط خدایاری و همکاران در ایران هنجاریابی شد. این پرسشنامه شامل پنج مؤلفه اعتقادی، عاطفی، پیامدی، مناسکی و فکری است. در پژوهش حاضر از نسخه ۲۶ سؤالی پرسشنامه استفاده شد که چهار بُعد اعتقادی، عاطفی، پیامدی و مناسکی را دربرمی‌گیرد؛ براساس پژوهش خدایاری (۱۳۸۹) بُعد فکری به دلیل گستردگی تبلیغات دینی در ایران در این نسخه حذف شده است. در مطالعه هنجاریابی انجام‌شده بر روی دانشجویان، ضریب آلفای کرونباخ کل پرسشنامه ۰/۸۳ گزارش شده است. در پژوهش حاضر نیز ضریب آلفای کرونباخ کل مقیاس ۰/۸۲۵ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی مطلوب ابزار است؛ همچنین ضرایب آلفای کرونباخ برای زیرمقیاس‌های اعتقادی (۰/۸۸۴)، عاطفی (۰/۸۰۶)، پیامدی (۰/۷۷۶) و مناسکی (۰/۸۶۰) بیانگر پایایی مناسب این مقیاس در پژوهش حاضر است.

پرسشنامه امیدواری به زندگی اشنايدر^۲

پرسشنامه امیدواری اشنايدر (۲۰۰۲) که در سال ۱۳۹۱ توسط کرمانی هنجاریابی شده، دارای دوازده سؤال و دو مؤلفه عامل و راهبردی است. روایی و پایایی این پرسشنامه بررسی و تأیید شده است (کرمانی، ۱۳۹۱). در این هنجاریابی آلفای کرونباخ همسانی درونی کل آزمون را ۰/۸۳ به دست آورده‌اند. در پژوهش حاضر نیز ضریب آلفای کرونباخ آن ۰/۶۴۵ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی مورد قبول ابزار

1. Glark & Stark
2. Snyder

است و در زیرمقیاس‌های این ابزار، ضریب آلفا برای تفکر عاملی 0.724 و برای تفکر راهبردی 0.291 محاسبه شد.

پرسشنامه نگرش به ازدواج براتن و روزن^۱

نسخه هنجاریابی پرسشنامه نگرش نسبت به ازدواج براتن و روزن (۱۹۹۸) به منظور سنجش نگرش نسبت به ازدواج در ایران از سوی نیلفروشان و همکاران (۱۳۹۲) اعتباریابی شده، و روایی و پایایی آن تأیید شده است. این پرسشنامه دارای ۲۳ سؤال و چهار مؤلفه نگرش بدبینانه به ازدواج، نگرش خوش‌بینانه به ازدواج، نگرش واقع‌گرایانه به ازدواج و نگرش ایده‌آل‌گرایانه به ازدواج می‌باشد. پایایی پرسشنامه نگرش نسبت به ازدواج از روش آلفای کرونباخ بالای 0.71 به دست آمده است. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ آن 0.577 به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی در محدوده مورد قبول ابزار است. در سطح زیرمقیاس‌ها، نگرش بدبینانه به ازدواج (0.808) از پایایی مطلوبی برخوردار بود؛ درحالی‌که نگرش خوش‌بینانه به ازدواج (0.610) در سطح قابل قبول قرار داشت و زیرمقیاس‌های نگرش واقع‌گرایانه (0.461) و نگرش ایده‌آل‌گرایانه (0.197) دارای همسانی درونی پایین‌تری می‌باشند.

در این پژوهش برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای آماری SPSS نسخه ۲۶ و AMOS نسخه ۲۴ استفاده شده است. روابط میان متغیرها به صورت کامل تبیین شده، و جزئیات آن در بخش داده‌های پژوهشی ارائه خواهد شد.

یافته‌های پژوهش

جدول زیر یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای مورد مطالعه در این پژوهش و مؤلفه‌های آن را در نمونه‌های گرفته‌شده نشان می‌دهد.

1. Brateen & Rosen

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی

متغیر	زیرمقیاس	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
امید به زندگی	تفکر عاملی	۱۵.۱۲	۲.۶۷	۶	۲۰
	تفکر راهبردی	۱۴.۶۳	۲.۲۱	۸	۲۰
	عبارت انحرافی	۱۴.۳۵	۲.۰۴	۸	۱۹
خودشکوفایی	هیجان مثبت	۳۲.۸۷	۵.۹۸	۱۴	۴۲
	روابط	۳۱.۴۵	۵.۴۲	۱۳	۴۲
	معنایابی	۳۱.۲۳	۶.۱۲	۸	۴۲
	پیشرفت	۳۳.۵۶	۵.۷۶	۱۲	۴۲
دینداری	اعتقادی	۲۹.۳۴	۳.۴۵	۹	۳۵
	عاطفی	۲۶.۷۸	۳.۱۲	۸	۳۰
	پیامد	۱۷.۲۳	۳.۸۹	۹	۲۸
	مناسک	۲۵.۹۱	۴.۲۳	۷	۳۵
نگرش به ازدواج	نگرش بدبینانه	۱۷.۴۵	۴.۵۶	۷	۲۹
	نگرش خوش‌بینانه	۲۴.۸۹	۳.۷۸	۱۳	۳۰
	نگرش واقع‌گرایانه	۱۷.۹۲	۲.۹۴	۸	۲۴
	نگرش ایده‌آل‌گرایانه	۱۴.۸۷	۲.۶۷	۱۰	۲۵

با بررسی شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش (میانگین و انحراف معیار) در متغیر امید به زندگی، زیرمقیاس «تفکر عاملی» با میانگین ۱۵.۱۲ و انحراف معیار ۲.۶۷ بالاترین نمره را به خود اختصاص داده است. در متغیر خودشکوفایی، زیرمقیاس «پیشرفت» با میانگین ۳۳.۵۶ و انحراف معیار ۵.۷۶ دارای بالاترین میانگین است. در متغیر دینداری، زیرمقیاس «اعتقادی» با میانگین ۲۹.۳۴ و انحراف معیار ۳.۴۵ بیشترین نمره را داراست. در متغیر نگرش به ازدواج نیز زیرمقیاس «نگرش

خوش‌بینانه» با میانگین ۲۴.۸۹ و انحراف معیار ۳.۷۸ دارای بالاترین میانگین است. دامنه تغییرات نمرات در تمامی زیرمقیاس‌ها از حداقل ۶ تا حداکثر ۴۲ در نوسان بوده است که نشان‌دهنده تنوع نسبتاً مناسب در پاسخ‌های شرکت‌کنندگان می‌باشد.

برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون شاپیرو-ویلک و شاخص‌های چولگی و کشیدگی استفاده شد. سطح معناداری آزمون شاپیرو-ویلک برای تمامی زیرمقیاس‌ها کمتر از ۰/۰۵ است. این نتیجه نشان می‌دهد که توزیع داده‌های تمامی زیرمقیاس‌ها از نرمال بودن آماری انحراف دارد. بر این اساس برای تحلیل‌های بعدی از روش‌های آماری ناپارامتریک و مقاوم بهره‌برده شد؛ همچنین با توجه به نرمال نبودن داده‌ها از ضریب همبستگی اسپیرمن برای بررسی روابط بین متغیرها استفاده شد.

جدول ۲. ماتریس همبستگی اسپیرمن بین زیرمقیاس‌ها

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱. تفکر عاملی	۱													
۲. تفکر راهبردی	۰.۶۸**	۱												
۳. عبارت‌انحرافی	۰.۴۵**	۰.۵۲**	۱											
۴. هیجان مثبت	۰.۷۲**	۰.۶۵**	۰.۴۸**	۱										
۵. روابط	۰.۶۳**	۰.۵۸**	۰.۴۲**	۰.۸۵**	۱									
۶. معنایابی	۰.۵۹**	۰.۵۳**	۰.۳۹**	۰.۷۸**	۰.۸۲**	۱								
۷. پیشرفت	۰.۶۶**	۰.۶۱**	۰.۴۴**	۰.۸۷**	۰.۸۳**	۰.۷۹**	۱							
۸. اعتقادی	۰.۳۴**	۰.۲۸**	۰.۲۱*	۰.۴۱**	۰.۳۸**	۰.۳۵**	۰.۴۲**	۱						
۹. عاطفی	۰.۳۸**	۰.۳۲**	۰.۲۵**	۰.۴۵**	۰.۴۲**	۰.۳۹**	۰.۴۶**	۰.۷۴**	۱					
۱۰. پیامد	۰.۱۲	۰.۰۸	۰.۰۵	۰.۱۸	۰.۱۶	۰.۱۴	۰.۱۹*	۰.۵۲**	۰.۵۸**	۱				
۱۱. مناسک	۰.۲۹**	۰.۲۴**	۰.۱۷*	۰.۳۶**	۰.۳۳**	۰.۳۰**	۰.۳۷**	۰.۶۸**	۰.۷۲**	۰.۶۳**	۱			
۱۲. بدبینانه	۰.۴۲**	۰.۳۸**	۰.۳۱**	۰.۳۸**	۰.۴۵**	۰.۴۱**	۰.۴۹**	۰.۲۵**	۰.۲۹**	۰.۱۵*	۰.۲۲*	۱		
۱۳. خوش‌بینانه	۰.۵۶**	۰.۵۱**	۰.۳۸**	۰.۶۳**	۰.۶۰**	۰.۵۶**	۰.۶۴**	۰.۳۲**	۰.۳۶**	۰.۲۰*	۰.۳۰**	۰.۵۲**	۱	
۱۴. واقع‌گرایانه	۰.۴۸**	۰.۴۳**	۰.۳۵**	۰.۵۷**	۰.۵۴**	۰.۵۰**	۰.۵۸**	۰.۲۸**	۰.۳۲**	۰.۱۷*	۰.۲۶**	۰.۴۵**	۰.۷۲**	۱
۱۵. ایده‌آل‌گرایانه	۰.۳۵**	۰.۳۱**	۰.۲۴**	۰.۴۲**	۰.۳۹**	۰.۳۶**	۰.۴۳**	۰.۲۱*	۰.۲۵**	۰.۱۲*	۰.۱۹*	۰.۳۸**	۰.۵۴**	۰.۶۳**

*p<0.05 ** p<0.01

جدول ۲، ماتریس همبستگی اسپیرمن بین کلیه زیرمقیاس‌های متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که ملاحظه می‌شود، الگوی کلی همبستگی‌ها از نظر جهت و شدت با مبانی نظری پژوهش و فرضیه‌ها همسویی دارد.

به طور خلاصه، زیرمقیاس‌های امید به زندگی (تفکر عاملی، تفکر راهبردی) و خودشکوفایی (هیجان مثبت، روابط، معنایی و پیشرفت) با یکدیگر همبستگی مثبت و قوی (از ۰.۵۴ تا ۰.۸۷) نشان دادند؛ همچنین، این زیرمقیاس‌ها با ابعاد نگرش مثبت به ازدواج (خوش‌بینانه و واقع‌گرایانه) دارای رابطه مثبت و معنادار (به ترتیب در دامنه ۰.۵۱ تا ۰.۶۴ و ۰.۴۳ تا ۰.۵۸) بودند. درمقابل نگرش بدبینانه به ازدواج با تمامی زیرمقیاس‌های امید به زندگی، خودشکوفایی و ابعاد مثبت نگرش به ازدواج، همبستگی منفی و معنادار (از ۰.۳۱- تا ۰.۵۲-) داشت. در ارتباط با متغیر دینداری، زیرمقیاس‌های اعتقادی، عاطفی و مناسک با زیرمقیاس‌های امید به زندگی، خودشکوفایی و نگرش‌های مثبت به ازدواج، همبستگی مثبت و معنادار اما در سطح متوسط و ضعیف (از ۰.۱۷ تا ۰.۴۶) نشان دادند؛ با وجود این، زیرمقیاس پیامد دینداری ضعیف‌ترین ارتباط را با سایر متغیرها داشت و تنها با چند متغیر همبستگی ضعیف و معنادار نشان داد. این شبکه از روابط معنادار، پیش‌نیاز و تأییدی اولیه برای آزمون مدل ساختاری پیشنهادی پژوهش حاضر فراهم می‌سازد.

همبستگی میانگین متغیرهای چهار سازه امید، خودشکوفایی، دینداری و نگرش به ازدواج به منظور فراهم کردن زمینه‌ای برای بررسی روابط اولیه بین متغیرها پیش از انجام مدل‌یابی ساختاری بررسی شد. در همین راستا همبستگی قوی و مثبت ۰/۷۲۳ بین امید به زندگی و خودشکوفایی نشان می‌دهد افرادی که از سطح بالاتری از امید برخوردارند، تمایل بیشتری به خودشکوفایی دارند؛ همچنین همبستگی متوسط و مثبت ۰/۵۲۱ بین خودشکوفایی و دینداری بیانگر وجود رابطه‌ای معنادار میان این دو سازه است. بین امید به زندگی و دینداری نیز همبستگی مثبت در حد متوسط ۰/۴۶۱ مشاهده شد. نگرش به ازدواج با سایر متغیرها همبستگی ضعیف‌تری دارد، هرچند این همبستگی‌ها همچنان مثبت هستند. به‌طور کلی مثبت بودن تمامی ضرایب همبستگی نشان می‌دهد که افزایش در هر یک از متغیرها عموماً با افزایش در سایر متغیرها همراه است. این الگوی همبستگی‌ها از نظر آماری، زمینه مناسبی برای آزمون مدل ساختاری پیشنهادی پژوهش فراهم می‌کند.

به منظور اطمینان از عدم وجود همخطی چندگانه در مدل‌های رگرسیونی از دو شاخص عامل تورم واریانس^۱ و تحمل^۲ استفاده شد. براساس معیارهای استاندارد، مقادیر عامل تورم واریانس کمتر از ۵ و تحمل بالاتر از ۲/۰ نشان‌دهنده عدم وجود همخطی چندگانه جدی بین متغیرهای پیش‌بین هستند. تمامی مقادیر VIF در محدوده ۱.۲۹ تا ۱.۶۵ و مقادیر تحمل بین ۰.۶۱ تا ۰.۷۸ قرار دارند که در دامنه قابل قبول قرار می‌گیرند. این نتایج بیانگر آن است که هیچ‌گونه همخطی چندگانه مشکل‌سازی بین متغیرهای دینداری، خودشکوفایی و امید در مدل‌های مورد بررسی وجود ندارد؛ بنابراین می‌توان با اطمینان از این متغیرها در تحلیل‌های رگرسیونی و مدل‌سازی معادلات ساختاری بهره برد. برای بررسی برازش مدل اندازه‌گیری نیز از تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از روش برآورد S-B^۳ استفاده شد.

جدول ۳. شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری

شاخص برازش	مقدار	مقدار مطلوب	نتیجه
$df.\chi^2$	۲.۳۴	< 3	قابل قبول
CFI	۰.۹۲	> 0.90	قابل قبول
TLI	۰.۹۱	> 0.90	قابل قبول
RMSEA	۰.۰۶۸	< 0.08	قابل قبول
SRMR	۰.۰۵۴	< 0.08	قابل قبول

تمامی بارهای عاملی استاندارد شده در سطح $P < 0.01$ معنادار بودند که نشان می‌دهد زیرمقیاس‌ها به خوبی متغیرهای مکنون مربوطه را اندازه‌گیری می‌کنند. چنان‌که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود، مقادیر تمامی شاخص‌های برازش در دامنه مقادیر مطلوب قرار دارند؛ افزون بر این، تمامی بارهای عاملی استاندارد شده در سطح $P < 0.01$ معنادار بودند که نشان می‌دهد هر یک از زیرمقیاس‌ها به خوبی قادر به سنجش متغیر مکنون مربوط به خود هستند و پایایی درونی مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد.

1. VIF
2. Tolerance
3. Satorra-Bentler

جدول ۴. ضرایب مسیر مستقیم در مدل ساختاری

مسیر	ضریب مسیر (β)	انحراف معیار	آماره t	p-value
دینداری → امید به زندگی	۰.۴۲	۰.۰۷	۵.۷۴	۰.۰۰۱
خودشکوفایی → امید به زندگی	۰.۵۸	۰.۰۶	۸.۱۲	۰.۰۰۱
دینداری → نگرش به ازدواج	۰.۲۴	۰.۰۸	۳.۱۲	۰.۰۰۲
خودشکوفایی → نگرش به ازدواج	۰.۳۶	۰.۰۷	۴.۸۵	۰.۰۰۱
امید به زندگی → نگرش به ازدواج	۰.۴۵	۰.۰۶	۶.۳۴	۰.۰۰۱

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدل‌سازی معادلات ساختاری با استفاده از روش بوت‌استرپ با ۵ هزار نمونه استفاده شد. نتایج مربوط به ضرایب مسیر مستقیم و اثرهای غیرمستقیم در جدول ۵ ارائه شده است. همان‌طور که در جدول ۴ ملاحظه می‌شود، کلیه مسیرهای مستقیم مدل در سطح $p < 0.01$ معنادار هستند. بر این اساس دینداری ($\beta = 0.42, p < 0.001$) و خودشکوفایی ($\beta = 0.58, p < 0.001$) هر دو به صورت مثبت و معناداری قادر به پیش‌بینی متغیر امید به زندگی هستند. دینداری ($\beta = 0.24, p = 0.002$) و خودشکوفایی ($\beta = 0.36, p < 0.001$) نیز به‌طور مستقیم اثر مثبت و معناداری بر نگرش به ازدواج دارند؛ افزون بر این، مسیر مستقیم امید به زندگی به نگرش به ازدواج نیز مثبت و معنادار است ($\beta = 0.45, p < 0.001$). با توجه به معناداری تمامی این مسیرها، پیش‌شرط‌های لازم برای بررسی نقش میانجی امید به زندگی فراهم شده است.

جدول ۵. نتایج آزمون اثرهای غیرمستقیم (میانجی‌گری)

اثر غیرمستقیم	ضریب اثر	انحراف معیار	فاصله اطمینان ۹۵٪		
			پایین	بالا	نتیجه
دینداری → امید → نگرش	۰.۱۹	۰.۰۴	۰.۱۱	۰.۲۷	معنادار
خودشکوفایی → امید → نگرش	۰.۲۶	۰.۰۵	۰.۱۷	۰.۳۵	معنادار

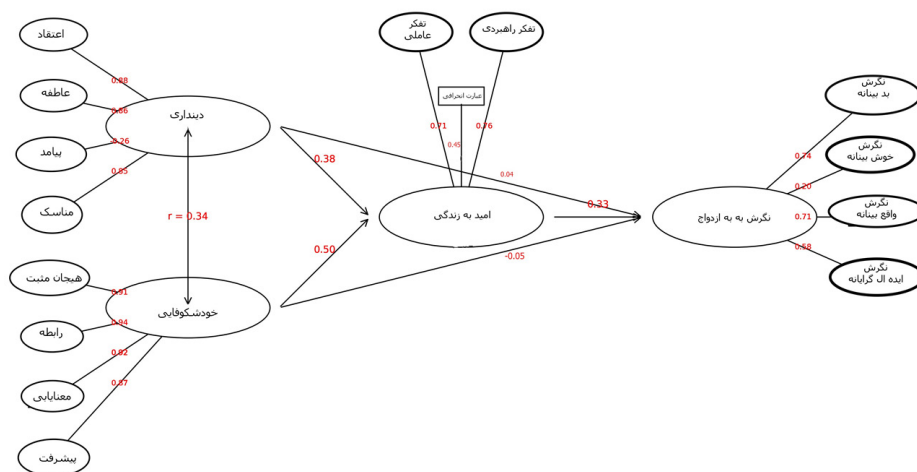
چنان‌که در جدول ۵ ملاحظه می‌شود، هر دو اثر غیرمستقیم مورد بررسی معنادار هستند. اثر غیرمستقیم دینداری بر نگرش به ازدواج با میانجی‌گری امید به زندگی، با ضریب $0.19/0.11$ و فاصله اطمینان ۹۵٪ ($0.11 - 0.27$) که شامل صفر نمی‌شود، معنادار بوده است. به‌طور مشابه اثر غیرمستقیم خودشکوفایی بر نگرش به ازدواج با میانجی‌گری امید به زندگی نیز با ضریب $0.26/0.17$ و فاصله اطمینان

۹۵٪ (۰/۳۵-۰/۱۷) معنادار به دست آمد. این نتایج گویای آن است که امید به زندگی در رابطه بین هر دو متغیر مستقل (دینداری و خودشکوفایی) با متغیر وابسته (نگرش به ازدواج) نقش میانجی معناداری ایفا می‌کند. افزون بر شاخص برازش مدل اندازه‌گیری در جدول ۴، شاخص‌های برازش مدل ساختاری نهایی در جدول ۶ ارائه شده است:

جدول ۶. شاخص‌های برازش مدل ساختاری

شاخص برازش	مقدار	مقدار مطلوب	نتیجه
$df.\chi^2$	۲.۵۱	$3 >$	قابل قبول
CFI	۰.۹۳	$0.90 <$	قابل قبول
TLI	۰.۹۲	$0.90 <$	قابل قبول
RMSEA	۰.۰۷۲	$0.08 >$	قابل قبول
SRMR	۰.۰۵۸	$0.08 >$	قابل قبول

برای ارزیابی برازش کلی مدل ساختاری نهایی پژوهش، شاخص‌های فراوانی بررسی شده که نتایج آن در جدول ۷ ارائه شده است؛ همان‌طور که ملاحظه می‌شود کلیه شاخص‌های برازش در دامنه مقادیر مطلوب قرار دارند. نسبت کای - دو به درجه آزادی ($df.\chi^2 = 2.51$) کمتر از ۳ است. شاخص‌های CFI (۰/۹۳) و TLI (۰/۹۲) هر دو بالاتر از نقطه برش ۰/۰۹ هستند؛ همچنین مقادیر RMSEA (۰/۰۷۲) و SRMR (۰/۰۵۸) هر دو کمتر از ۰/۰۸ می‌باشند. این الگو از شاخص‌ها بیانگر برازش مطلوب و قابل قبول مدل ساختاری نهایی پژوهش حاضر می‌باشد و نشان می‌دهد مدل پیشنهادی از قابلیت مناسبی برای تبیین روابط بین متغیرها برخوردار است.

تصویر ۲. مدل پژوهش با نقش میانجی و روابط متغیرها

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف بررسی مدل ساختاری اثر دینداری و خودشکوفایی بر نگرش به ازدواج با نقش میانجی امید به زندگی در بین جوانان انجام شد. یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری، برازش مطلوب مدل پیشنهادی و تأیید کلیه فرضیه‌های پژوهش را نشان داد. در این مقاله یافته‌های پژوهش در چارچوب مبانی نظری و پیشینه پژوهشی مورد بحث قرار گرفت و پیامدهای نظری و کاربردی آن ارائه شد.

نتایج مدل‌یابی معادلات ساختاری نشان داد که دینداری و خودشکوفایی هم به‌طور مستقیم و هم به‌صورت غیرمستقیم از راه میانجی‌گری امید به زندگی، اثر مثبت و معناداری بر نگرش به ازدواج دارند و مدل پژوهش از برازش مطلوبی برخوردار است. با توجه به بررسی اعتبارسنجی آزمون نگرش به ازدواج مشخص شد مؤلفه‌های این پرسشنامه دارای تضادهایی با هم هستند؛ برای مثال نگرش خوش‌بینانه به ازدواج در کنار نگرش بدبینانه به ازدواج و نگرش ایده‌آل‌گرایانه به ازدواج و نگرش واقع‌بینانه به ازدواج مشاهده می‌شود. پس برای تفسیر متغیرهای دیگر با این متغیر، حتماً باید بین هر کدام از مؤلفه‌های پرسشنامه نگرش به ازدواج تفاوت قائل شد. به نظر می‌رسد مهم‌ترین دلیل همبستگی پایین متغیر نگرش

به ازدواج با دیگر پرسشنامه‌ها نیز همین موضوع باشد؛ به همین دلیل برای تبیین رابطه نگرش به ازدواج و متغیرهای دیگر حتماً ضرایب همبستگی پیرسون آنان را مورد دقت قرار گیرد، اما به صورت کلی رابطه معناداری بین مؤلفه‌های پرسشنامه نگرش به ازدواج با همه مؤلفه‌های دیگر در این پرسشنامه مشاهده می‌شود. ما نیز در تفسیر خود مؤلفه‌های نگرش خوش‌بینانه، بدبینانه، واقع‌بینانه و ایده‌آل‌گرایانه به ازدواج را جداگانه در تفسیر لحاظ می‌کنیم.

تأثیر مستقیم و مثبت دینداری بر نگرش به ازدواج با یافته‌های پژوهش‌های فراوانی همچون حضرتی و همکاران (۱۳۹۸)، علیوردی (۱۳۹۹) و غلامی (۱۴۰۲) همسو است. همان‌طور که در مبانی نظری اشاره شد، دین اسلام و دیگر ادیان الهی، ازدواج را نه تنها یک قرارداد اجتماعی، بلکه یک پیمان مقدس می‌دانند که بقای نسل و تعالی معنوی بشر بر آن استوار است؛ بنابراین افرادی که از دینداری بالاتری برخوردارند، با اتکا به باورها و ارزش‌های دینی که بر تشکیل خانواده تأکید دارند، نگرش مثبت‌تری نسبت به ازدواج می‌یابند. بعد اعتقادی و عاطفی دینداری، به‌ویژه می‌تواند احساس آرامش، مسئولیت‌پذیری و تعهد بیشتری را برای ورود به این نهاد در افراد ایجاد کند. دینداری در ابعاد مناسکی و اعتقادی با ارائه نظم رفتاری و شناختی در جهت اعتقادات موجب می‌شود چارچوب اخلاقی و الگوهای نقش‌پذیری (مثل تقدس خانواده در ادیان ابراهیمی از جمله اسلام) تقویت شود و نگرش‌های مثبت به ازدواج افزایش یابد؛ همچنین تعالیم دینی اغلب بر پایداری رابطه و فداکاری متقابل تأکید می‌کنند که این مفاهیم با نگرش خوش‌بینانه به ازدواج همسو هستند.

نکته مهم در بعد پیامدی مقیاس دینداری (مثل تأثیر دین بر امورات روزمره) این است که به دلیل ماهیت انتزاعی‌تر، تأثیر کمتری بر نگرش به ازدواج دارد مگر اینکه فرد به‌طور عینی پیامدهای مثبت دین را در زندگی تجربه کند. البته این مؤلفه با توجه به تغییرات اخیر اجتماعی همبستگی کمتری با مؤلفه‌های دیگر دینداری دارد؛ بنابراین بعد پیامد حتی همسانی درونی کمتری با نگرش به ازدواج دارد. به عنوان پشتیبانی نظری می‌توان به نظریه پیوستگی مذهبی^۱ (کیرکپاتریک، ۲۰۰۵) اشاره کرد که دینداری می‌تواند به عنوان یک منبع دلبستگی ایمن عمل کند که اعتماد به رابطه‌ها و ازدواج را افزایش دهد؛ همچنین

پژوهش استروپ^۱ (۲۰۱۵) بیان می‌کند افرادی که در مناسک و مراسم‌های مذهبی مشارکت می‌کنند به دلیل حمایت جامعه مذهبی و الگوهای مثبت ازدواج، نگرش واقع‌گرایانه‌تر و منطقی‌تری به ازدواج دارند. از سوی دیگر تأثیر مستقیم خودشکوفایی بر نگرش به ازدواج را می‌توان در چارچوب نظریه سلسله‌مراتب نیازهای مازلو تبیین کرد. همان‌طور که مزروعی (۱۴۰۳) نیز اشاره کرده است، افرادی که در مسیر خودشکوفایی و تحقق استعدادهای بالقوه خود گام برمی‌دارند، درکی واقع‌گرایانه و نیز خوش‌بینانه از زندگی و روابط بین‌فردی پیدا می‌کنند. ازدواج برای چنین افرادی، نه یک اجبار اجتماعی یا تنها راه ارضای غرایز، بلکه بستری برای شکوفایی بیشتر، ایجاد رابطه عمیق عاطفی و معنابخشی به زندگی در کنار یک شریک زندگی دانسته می‌شود. در این راستا مؤلفه‌های خودشکوفایی مانند معنایابی، پیشرفت و روابط که در این پژوهش مورد سنجش قرار گرفتند، مستقیماً با ابعاد مختلف ازدواج موفق مانند ایجاد صمیمیت، همکاری برای رشد متقابل و یافتن معنا در زندگی خانوادگی مرتبط هستند. خودشکوفایی از راه تقویت هیجان مثبت و روابط بین‌فردی سالم، نگرش مثبت به ازدواج را تشکیل می‌دهد. افرادی که به خودشکوفایی نزدیک‌تر هستند، معمولاً خودآگاهی بالاتری دارند و نگرش بهتری به جوانب مختلف زندگی از جمله ازدواج دارند. این تبیین نظری براساس نظریه گسترش و سازندگی (کیرکپاتریک^۲، ۲۰۰۵) است که هیجان‌های مثبت (مثل شادی و قدردانی) به گسترش دامنه تفکرات و تقویت روابط انسان می‌انجامند. این هیجان‌ها در افراد خودشکופا بسیار زیاد است؛ همچنین مطالعه رایان و دسی (۲۰۰۰) در مورد تئوری خودمختاری^۳ بیانگر آن است که خودشکوفایی با رضایت از رابطه و تعاملات سازنده دارای ارتباط مستقیم است.

یکی از یافته‌های مهم این پژوهش، تأیید نقش میانجی امید به زندگی در رابطه بین دینداری، خودشکوفایی و نگرش به ازدواج بود. این یافته نشان می‌دهد که بخشی از تأثیر مثبت دینداری و خودشکوفایی بر نگرش به ازدواج از راه تقویت امید به زندگی صورت می‌گیرد؛ در واقع ارتباط مستقیم و معنادار بین خودشکوفایی و دینداری با امید به زندگی مؤید آن است که خودشکوفایی و دینداری هر کدام جداگانه به افزایش امید به زندگی به صورت معنادار می‌انجامد و افزایش امید به زندگی نیز مستقیماً

1. Stroop

2. Kirkpatrick

3. self-Determination theory

به بهبود نگرش به ازدواج منتهی می‌شود. بنابراین نقش میانجی امید به زندگی بین متغیرهای مستقل پژوهش (خودشکوفایی و دینداری) و متغیر وابسته پژوهش (نگرش به ازدواج) به خوبی مشخص است. رابطه مستقیم دینداری و امید به زندگی از نظریات و نتایج پژوهش‌ها تبیین‌پذیر است. به نظر می‌رسد باورهای دینی با ارائه چارچوبی معنوی برای درک رنج‌ها و چالش‌های زندگی، حس تسلط و کنترل درونی را در فرد تقویت می‌کنند؛ از این‌رو دینداری با ایجاد حس معنا و تعلق به یک سیستم ارزشی جامع (دین)، امید به زندگی را تقویت می‌کند و افرادی که به باورهای دینی پایبند هستند، اغلب از چارچوب معنوی برای تفسیر مشکلات استفاده می‌کنند و این تفسیر مثبت، اضطراب فرد نسبت به آینده را کاهش داده، و مشارکت در مناسک دینی (مثل نماز یا مراسم شب قدر و...) با ایجاد حس حمایت اجتماعی و احساس امنیت وجودی، امیدواری فرد را افزایش می‌دهد. با این تفاسیر فردی که با تکیه بر باورهای دینی خود، امید بیشتری به آینده و توانایی مدیریت مشکلات دارد، طبیعتاً نگرش مساعدتری نیز برای پذیرش مسئولیت‌های سنگین ازدواج و تشکیل خانواده از خود نشان می‌دهد. چنان‌که زاهد بابلان و همکاران (۱۳۹۰) و هارپر (۲۰۰۴) اشاره کرده‌اند، امید یک منبع شناختی - هیجانی کلیدی برای مقابله با مشکلات است.

در تأیید پژوهش‌های پیشین، براساس نظریه معناجویی فرانکل^۱، جستجوی معنا یکی از نیروهای محرک اصلی انسان است. دینداری با ارائه پاسخ‌های معنوی به پرسش‌های وجودی (مثل هدف زندگی)، امید را به عنوان یک مکانیسم مقابله‌ای در برابر مسائل زندگی تقویت می‌کند. مطالعات فراوانی نشان می‌دهند که دینداری با کاهش افسردگی و افزایش تاب‌آوری (پارگامنت، ۲۰۰۱)^۲ مرتبط است که هر دو از پیش‌نیازهای امیدواری به شمار می‌روند. خودشکوفایی و امید به زندگی نیز باهم مرتبط هستند؛ از این‌رو مسیر خودشکوفایی مستلزم تعیین هدف، تلاش برای دستیابی به آنها و باور به توانایی‌های خود برای پیشرفت است. این فرایند به طور ذاتی با تفکر عاملی و تفکر راهبرد که مؤلفه‌های اصلی امید در نظریه‌های شناختی هستند، گره خورده است. افرادی که در حال خودشکوفایی هستند به آینده امیدوارند؛ زیرا به توانایی خود در طراحی راه‌ها (تفکر راهبردی) و انگیزه لازم برای اجرای آنها (تفکر عاملی)

1. Frankl

2. Pargament

باور دارند. این امیدواری، ترس از آینده نامعلوم را کاهش می‌دهد که می‌تواند یکی از موانع اصلی ازدواج باشد و فرد را به سمت تشکیل زندگی مشترک با نگاهی مثبت سوق می‌دهد. براساس نظریه سلسله‌مراتب نیازهای مزلو، خودشکوفایی بالاترین سطح نیازهای سلسله‌ای انسان است که رسیدن به آن مستلزم رضایت از زندگی و تحقق اهداف معنادار است. این فرایند مستقیماً با امید به زندگی مرتبط می‌باشد که در این پژوهش به تشریح بیان شد. در تفسیر آمارهای توصیفی مشهود است که نگرش خوش‌بینانه با بالاترین میانگین (۲۴.۸۹)، نگرش غالب در بین نمونه پژوهش بوده است. این یافته با وجود هشدارهای مطرح‌شده در مقدمه در مورد افول نگرش به ازدواج، گویای وجود پتانسیل مثبت در بین جامعه مورد مطالعه است؛ همچنین همبستگی‌های منفی و معنادار بین نگرش بدبینانه با تمامی زیرمقیاس‌های امید به زندگی، خودشکوفایی و ابعاد دینداری به روشنی نشان می‌دهد که تقویت این متغیرهای روان‌شناختی - مذهبی می‌تواند به کاهش نگرش‌های بدبینانه نسبت به ازدواج بینجامد. این موضوع اهمیت مداخلات مبتنی بر تقویت امید، خودشکوفایی و دینداری را در برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج خاطر نشان می‌سازد.

همان‌طور که در مقدمه پژوهش تأکید شد، این مطالعه با اتکا به فرهنگ اصیل ایرانی - اسلامی انجام شده است. یافته‌های پژوهش به خوبی نشان می‌دهد که در این چارچوب فرهنگی، دینداری نه تنها در تقابل با رشد روان‌شناختی (خودشکوفایی) نیست، بلکه می‌تواند در تعامل با آن، بستر مناسبی برای تقویت امید و درنهایت شکل‌گیری نگرش مثبت نسبت به یک نهاد اجتماعی - مقدس (مانند ازدواج) فراهم آورد. این نتیجه در راستای کلام مطهری (۱۴۰۲) است که اشباع غریزه در سایه عفت و تقوا را ممکن می‌داند؛ مدل حاضر نشان می‌دهد که چگونه خودشکوفایی مبتنی بر ارزش‌ها (دینداری یکی از ارکان آن است) می‌تواند به جای سوق دادن به سمت جایگزین‌های انحرافی برای ازدواج به تقویت بنیان‌های اصلی آن بینجامد.

در مجموع مدل ارائه‌شده در این پژوهش توان تبیین مناسبی برای نگرش به ازدواج دارد و نشان می‌دهد دینداری و خودشکوفایی، هم به‌طور مستقیم و هم از راه تقویت امید به زندگی در شکل‌دهی نگرش مثبت، خوش‌بینانه و واقع‌گرایانه نسبت به ازدواج در جوانان نقش دارند؛ این امر بر ضرورت نگاه یکپارچه و چندبعدی به ازدواج با تأکید همزمان بر ابعاد معنوی و مؤلفه‌های روان‌شناختی (خودشکوفایی و امید)

دلالت می‌کند. با این حال به دلیل طرح مقطعی پژوهش، استنباط علی بین متغیرها باید با احتیاط صورت گیرد؛ همچنین استفاده از نمونه‌گیری در دسترس، محدود بودن نمونه به کاربران فضای مجازی و تمرکز بر بزرگسالان جوان و میانسال، تعمیم‌پذیری یافته‌ها به همه بزرگسالان و سایر گروه‌های سنی را محدود می‌کند. این یافته‌ها کاربردهای فراوانی دارند و در مشاوره، روان‌درمانی و حتی سیاستگذاری فرهنگی و آموزشی می‌توان با تقویت باورهای دینی اصیل، کمک به پرورش استعدادها در مسیر خودشکوفایی و طراحی مداخلات افزایش امید به زندگی به ارتقای نگرش مثبت نسبت به ازدواج کمک کرد. برای پژوهش‌های آینده، انجام مطالعات کیفی جهت کاوش عمیق‌تر تجارب زیسته جوانان درباره این متغیرها و نگرش به ازدواج و نیز بررسی نقش تعدیل‌گر جنسیت، وضعیت اقتصادی- اجتماعی و تجارب رابطه‌ای پیشنهاد می‌شود.

منابع

- اتکینسون، ر. (۱۳۹۹)، زمینه روان‌شناسی هیلگارد، ترجمه محمد تقی براهنی، تهران: رشد.
- امیری، ابوالفضل (۱۴۰۱)، «تأثیر و بحران جمعیتی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر دو دهه اخیر»، دانشگاه جامع امام حسین.
- سهراب‌پور، همت (۱۳۹۲). جوانان در طوفان غرایز، - <https://www.iranketab.ir/book/51251-youth-in-the-storm-of-instincts>
- سازمان ثبت احوال (۱۴۰۴)، آمارهای مربوط به ازدواج در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴، تهران: سازمان ثبت احوال کشور.
- جوهری، ع. ا. (۱۴۰۱)، صحاح، نسخه الصحه از العطوش.
- خدایاری فرد، محمد (۱۳۸۹)، «مدل سنجش دینداری و ساخت مقیاس آن در سطح ملی»، پژوهش‌های روان‌شناختی، س ۳، ش ۱ و ۲، ص ۵۲-۶۷.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۹۹)، فرهنگ دهخدا (نسخه برخط)، تهران: مؤسسه فرهنگستان زبان و ادب فارسی.
- زاهد بابان و همکاران (۱۳۹۰)، پرسشنامه امید به زندگی <https://frooyesh.ir/article-1-5853-fa.pdf>.
- سلیمانی و همکاران (۱۳۹۶)، پرسشنامه خودشکوفایی .
- محمدی سیف، معصومه؛ عارف، محمد (۱۳۹۵)، آسیب‌شناسی تأخیر در سن ازدواج در میان جوانان ایرانی.
- حضرتی، سجاد (۱۳۹۸)، «رابطه مسئولیت‌پذیری، امید به زندگی، گرایش دینی با نگرش به ازدواج در دانشجویان پسر»، مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری.
- علیوردی، اکبر (۱۳۹۹)، «تبیین جامعه‌شناختی تمایل دانشجویان به ازدواج سفید» (مطالعه موردی)، دانشگاه تبریز.
- غلامی، فاطمه (۱۴۰۱)، «رابطه گرایش دینی با نگرش به ازدواج، امید به زندگی و سبک‌های انتسابی».
- فرهنگستان زبان و ادب فارسی (۱۳۸۹)، فرهنگستان زبان و ادب فارسی.
- کرمانی، زهرا (۱۳۹۰). پیشینه روان‌سنجی مقیاس امید استایدر.

- گلاک، چ. ی. و استارک، ر. (۱۹۶۵)، پرسشنامه دینداری.
- مطهری، مرتضی (۱۴۰۲)، اخلاق جنسی در اسلام و جهان غرب، تهران: انتشارات صدرا.
- مزروعی، پردیس (۱۴۰۳)، رابطه نگرش به ازدواج و آسیب‌های دوران کودکی با میانجی‌گری خودشکوفایی در دختران مجرد شهر اصفهان.

References

- Alivardi, A. (2020/1399). "Tabyīn-e Jāme'eh-shenākhtī-ye Tamāyol-e Dāneshjūyān be Ezdevāj-e Sefīd (Moṭāle'eh-ye Moredī: Dāneshgāh-e Tabrīz)" [Sociological Explanation of Students' Tendency toward White Marriage (Case Study: University of Tabriz)]. University of Tabriz. <https://jspi.khu.ac.ir/article-1-3586-fa.html> [In Persian]
- Amiri, A. (2022/1401). "Ta'thīr va Boḥrān-e Jam'iyatī-ye Jomhūrī-ye Eslāmī-ye Īrān bā Ta'kīd bar Do Dehe-ye Akhīr" [The Impact and Demographic Crisis of the Islamic Republic of Iran with Emphasis on the Last Two Decades]. Imam Hussein Comprehensive University. https://journals.ihsu.ac.ir/article_207900.html [In Persian]
- Atkinson, R. (2020/1399). *Moqaddameh-ye Hilgārd bar Ravān-shenāsī* [Hilgard's Introduction to Psychology] (Persian translation). [In Persian]
- Bratton, S. (1998). "Development and Validation of the Marital Attitude Scale." *Journal of Divorce and Remarriage*, 28(3-4). https://doi.org/10.1300/J087v28n03_05
- Dehkhoda, A. A. (2020/1399). *Farhang-e Dehkhoda* [Dehkhoda Dictionary] (Online version). Institute of Persian Language and Literature. <https://icps.ut.ac.ir/> [In Persian]
- Farhangestān-e Zabān va Adab-e Fārsī (2010/1389). *Farhangestān-e Zabān va Adab-e Fārsī* [Persian Language and Literature Academy]. <https://apll.ir/> [In Persian]
- Frankl, V. E. (1959). *Man's Search for Meaning*. Beacon Press.
- Gholami, F. (2022/1401). "Rābetah-ye Gerāyesh-e Dīnī bā Negarash be Ezdevāj, Omid be Zendeḡī va Sabkhā-ye Entesābī" [The Relationship between Religious Orientation and Attitude towards Marriage, Hope, and Attributional Styles]. <https://civilica.com/doc/1754849/> [In Persian]
- Glock, C. Y., & Stark, R. (1965). *Religiosity Questionnaire*.
- Harper, F. D. (2004). *Evidence-Based Effective Practices with Older Adults*. Routledge.
- Hezrati, S., et al. (2019/1398). "Rābetah-ye Mas'ūliyat-pazīrī, Omid be Zendeḡī, Gerāyesh-e Dīnī bā Negarash be Ezdevāj dar Dāneshjūyān-e Pesar" [The Relation-

- ship between Responsibility, Hope, Religious Orientation, and Attitude towards Marriage in Male Students]. *Majalleh-ye Pīshrafthā-ye Nowīn dar 'Olūm-e Rafārī*. <https://ijndibs.com/article-1-550-fa.pdf> [In Persian]
- Jawharī, Ismā'īl ibn Hammād. (2022/1401). *Al-Ṣiḥāḥ* (Aṭṭūsh ed.). https://fa.wikifeqh.ir/%D8%B5%D8%AD%D8%A7%D8%AD_%D8%AC%D9%88%D9%87%D8%B1%DB%8C [In Arabic]
 - Kermani, Z. (2011/1390). “Pīshīneh-ye Ravān-sanjī-ye Maqyās-e Omid-e Snyder” [Psychometric Background of Snyder’s Hope Scale]. https://apsy.sbu.ac.ir/article_95512.html [In Persian]
 - Khodayarifard, M. (2010/1389). “Model-e Sanjesh-e Dīndārī va Sākht-e Maqyās-e Ān dar Saṭḥ-e Mellī” [A Model for Measuring Religiosity and Constructing Its Scale at the National Level]. *Pažūhesh-hā-ye Ravān-shenākhtī*, 3(1-2), 52-67. https://japru.ac.ir/article_52308.html [In Persian]
 - Kirkpatrick, L. A. (2005). *Attachment, Evolution, and the Psychology of Religion*. Guilford Press.
 - Klein, R. B. (2015). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (4th ed.). Guilford Press.
 - Mazroui, P. (2024/1403). “Rābetah-ye Negarash be Ezdevāj va Āsībā-ye Dūrak-e Kūdākī bā Mīānjgarī-ye Khodshokūfā’ī dar Dokhtarān-e Mojarad-e Shahr-e Eṣfahān” [The Relationship between Attitude towards Marriage and Childhood Traumas with the Mediating Role of Self-Actualization in Single Girls in Isfahan]. <https://civilica.com/doc/2156829> [In Persian]
 - Motahhari, M. (2023/1402). *Akhlāq-e Jensī dar Eslām va Jahān-e Gharb* [Sexual Ethics in Islam and the Western World]. Sadrā Publications. <https://motahari.ir/> [In Persian]
 - National Organization for Civil Registration. (2025/1404). *Āmārā-ye Marbūt be Ezdevāj dar Shesh-māhe-ye Nokhost-e Sāl-e 1404* [Statistics Related to Marriage in the First Six Months of 1404]. Tehran. <https://fa.shafaqna.com/news/2147282/> [In Persian]
 - Pargament, K. I. (2001). *The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice*. Guilford Press.
 - Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). “Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being.” *American Psychologist*, 55(1), 68-78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>

- Seif, M. M. (2016/1395). “Āsīb-shenāsī-ye Ta’khīr dar San-e Ezdevāj dar Mīyān-e Javānān-e Īrānī” [Pathology of Delayed Marriage Age among Iranian Youth]. <https://ensani.ir/file/download/article/20170405152440-9430-164.pdf> [In Persian]
- Snyder, C. R. (2002). “Hope Theory: Rainbows in the Mind.” *Psychological Inquiry*, 13(4), 249-275. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1304_01
- Sohrabpour, H. (2013/1392). *Javānān dar Ṭūfān-e Garāʾez* [Youth in the Storm of Instincts]. <https://www.iranketab.ir/book/51251-youth-in-the-storm-of-instincts> [In Persian]
- Soleimani, M., et al. (2017/1396). *Porsesh-nāmeḥ-ye Khodshokūfā ī* [Self-Actualization Questionnaire]. <https://www.sid.ir/paper/214467/fa> [In Persian]
- Stroop, M. (2015). “Religious Participation and Marital Attitudes: A Cross-Cultural Study.” *Journal of Marriage and Family*, 77(3), 703-719. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00732.x>
- Zahed Babalan, et al. (2011/1390). *Porsesh-nāmeḥ-ye Omid be Zendegī* [Hope Scale]. <https://frooyesh.ir/article-1-5853-fa.pdf> [In Persian]